

Nádor Orsolya*

A MAGYARSÁGTUDAT ALAKÍTÁSA A BALASSI BÁLINT MAGYAR KULTURÁLIS INTÉZET SZÓRVÁNYGONDOZÓ PROGRAMJÁBAN¹

1. Az identitás tudatossága

Egy cselekvésre képes külföldi magyarság fennmaradása (tehát) nemzeti érdek. Ehhez viszont az szükséges, hogy a kiöregedő nemzedéket fiatalok pótolják. Olyan fiatalok, akikben él a magyarságukhoz való kötődés, mégbózza nem homályos nosztalgián, hanem konkrét ismereteken alapuló és ezért szilárd, maradandó kötődés” (Dömötör Gábor írása a Külföldi Magyar Cserkészszövetségről²).

Egyetértek ezzel a célkitűzéssel, és mi is azon munkálkodunk a diaszpórából érkezett diákjaink képzése során, hogy a nyelvi és kulturális összetevőkből építkező identitás tudatos elemeit kiegészítsük történelmi, néprajzi, irodalmi, művészettörténeti, szociológiai és politológiai ismeretekkel is.

Szinte minden, a diaszpórák magyarságával foglalkozó konferencián előkerül az utóbbi években felgyorsulni látszó folyamat taglalása, nevezetesen a magyar identitás tartalmi átalakulása, a nyelvi helyett a kulturális magyarságtudat előtérbe kerülése, amely ma már visszafordíthatatlan. Sokan érvelnek amellett, hogy az élettér nyelvén és nem a gyökerek ismeretlen nyelvéhez igazodva kell megismertetni az érdeklődőkkel a magyar kultúra, a magyar lélek formáit. Véleményem szerint a hovatartozás nem lehet teljes anélkül, hogy a nyelv és a gondolkodás együttes közösségformáló erejétől eltekintve megelégednénk csak az egyikkel. Fordításban olvasni a magyar irodalmat nem ugyanaz, mint ráismerni benne a nagyszülők már elfeledett szavaira, nyelvi fordulataira. Aki nem tud magyarul, nem értheti meg a hatvanas-hetvenes évek sírva-vigadó, összekacsintó politikai humorát sem. Mi, a Balassi Intézet tanárai kísérletet teszünk arra, hogy a képletesen „nyugat-európai” és tengeren túli magyar diaszpóra ifjai számára szervezett nyelvi és magyarságisme-

---

* Nádor Orsolya, CSc, a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet Magyar Nyelvi Tagozatának vezetője, orsolya.nador@bbi.hu

¹ Elhangzott az Amerikai Magyar Tanárok Konferenciáján Budapesten 2005. június 4-én.

² *NyélK* 2004/2: 53.

reti programunkkal némiképpen lassítsuk a természetes asszimiláció folyamatát, és hozzájáruljunk a tudatos, korszerű, tudományos hitelességű ismeretekre támaszkodó magyar identitás formálásához.

2. A csoportokról és a programokról

Az intézetbe szeptemberben 20 és január végén – a déli féltekéről – 10 ösztöndíjas diák érkezik az egyéves nyelvi és magyarságismereti programra. Néhányan kiválóan beszélnek magyarul, csak az olvasás és az írás okoz gondot nekik; azonban egyre többen vannak, akik alig néhány szót ismernek nagyszüleik, dédszüleik anyanyelvéből. A két csoport tagjainak közös vonása, hogy a magyar néphagyományok, a történelem, az irodalom, a társadalom átalakulásának folyamata iránt igen erősen érdeklődnek. A programunk ezért két arányos részből áll, heti 14 nyelvórából, amit a 2004/2005-ös tanévtől 1 óra helyesírás egészít ki, valamint összesen 13 óra magyarságismereti tantárgyból (történelem, irodalom, néprajz, művészettörténet, földrajz és társadalomismeret), amit magyar nyelven tanulnak a diákok. A magyarul nem tudó csoportok az első félévben heti 28 órában csak nyelvet tanulnak, nekik egy célszerűen válogatott ismeretanyagot próbálunk átadni. A tananyagot nagyon erősen meg kell szűrniük, mivel egy, heti 2 órás tantárgy esetében összesen évi 46–50 órával számolhatunk. Sajnos nem alapozhatunk a diákok előképzettségére, mert igen sokféle közezből érkeznek. Az egységes szint elérésében azonban sokat segítenek a tanórán kívüli múzeumlátogatások, kirándulások, valamint esetenként egy-egy olyan szervezett történeti kapcsolatfelvétel, amely a határon túl kisebbségben és diaszpórában élő magyarokért felel. Itt elsősorban a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságára – közismert nevén az Anyanyelvi Konferenciára gondolok, ahová minden évben elviszem a diákokat egy kis beszélgetésre.

3. A szaktárgyi órák szerepe a magyar identitástudat formálásában

A szaktárgyi órák célja – ugyanúgy, ahogy az egész képzésé – a komplex magyar nyelvi és kulturális ismeretek átadása.

Nyelvi szempontból fontos, hogy ezek az órák a kisebbségi anyanyelvre jellemző korlátozott kompetenciát kitérítik a szaknyelvi szövegértéssel, s ezzel a teljesség felé közelítik. (A kisebbségi anyanyelvre – függetlenül attól, hogy őshonos vagy bevándorló, összefüggő tömbökben vagy diaszpórában létezik – jellemző, hogy bizonyos helyzetekben nem használható, így a nyelvhasználók nyelvi tudatából hiányoznak olyan elemek, mint például egyes szakmák nyelve, a hivatalos nyelvi réteg, az iskolában megszerezhető, graduált természet- és társadalomtudomány szaknyelve.) Diákjaink a Budapesten töltött egy év alatt megtanulnak ismeretterjesztő és tudományos szakszöveget olvasni, s elsajátítják a szövegalapú alapismereteket is. A tanultak birtokában otthon tovább folytathatják az ismeretszerzést, sőt – az internetnek köszönhetően – akár percek alatt elolvashatják a magyarországi híreket, az egyes órákon megismert portálok segítségével elmélyíthetik történelmi, művésze-

ti, társadalmi ismereteiket. A lehetőségekhez és a diákok egyéni érdeklődéséhez mérten a szaktárgyi órák biztosítják mindazt a korszerű ismeretanyagot, amelyet a nálunk tanult fiatal magabiztosan átadhat otthona magyar közösségének.

4. A szaktárgyi órák felépítésének rendező elvei

A szaktárgyakat tanító tanáraink és a gyakorlott nyelvtanárok évek óta tanítják a magyar kultúra elemeit külföldi diákoknak, így képesek arra, hogy az eltérő nyelvi szinteknek megfelelően súlyozott tananyagot tervezzenek. Ez egyes tantárgyak esetében (történelem, néprajz, földrajz) ütközik a kronologikus rendezési elvekkel. Ilyen esetekben a tanárok a csoport nyelvi szintjéhez igazítva adják elő az egyes témákat. Nagyon fontos a szaknyelvi magyarázat is, hiszen nem csupán a szakismerteti háttér hiányosságaival kell megküzdeniük, hanem a magyarországi emberek számára természetes szókinccs hiányával is.

Szem előtt kell tartanunk azt a tényt is, hogy a diákok előképzettsége eltérő, vannak érettségizett diákok, egyetemi hallgatók és egyetemet végzettek is. Közös vonásuk, hogy egyikük sem bölcsész és mindahányan igen nehezen olvasnak, valamint az olvasott szöveg értésével, feldolgozásával is gondjaik vannak. Nem lehet tehát a tanár legjobb szándéka ellenére sem túlságosan sok házi olvasmánnyal terhelni őket, mert ha nem tudnak teljesíteni, inkább nem jönnek órára... Hasznos segítség viszont a számukra az a jó néhány tankönyv és segédkönyv, amelyet az intézet fiatal tanárai készítettek az elmúlt években a magyar történelem, a néprajz, a földrajz, a mai magyar társadalom, valamint a magyar irodalom tanulmányozására.

Többször felmerült már, hogy a rendelkezésünkre álló egy tanév elegendő-e például a teljes magyar történelem áttekintésére vagy a magyar irodalom vonulatainak megismertetésére. Nyilvánvalóan nem elég, de mégis főként ezt a formát választják a tanáraink a csomópontok kiragadása helyett. Véleményük szerint a diák a későbbiekben maga is el tudja dönteni, hogy az egyes megtanult eseményekben elmélyed-e, de látnia kell a teljes folyamatot. A tudatformálásnak ugyanis fontos összetevője az, hogy az ismeretanyag ne morzsalékos legyen, hanem egy folyamatba illeszkedjék be.

5. A mai magyar társadalom óra szerepe az identitás formálásában³

A történelmi, irodalmi, földrajzi, néprajzi ismeretek mellett arra is szükség van, hogy a nálunk tanuló fiatalok el tudják helyezni magukat a mai magyar társadalomban, és kialakíthassanak róla egy olyan saját tapasztalatokon nyugvó, hiteles ismeretekre támaszkodó képet, amelyet továbbadhatnak otthoni magyar közösségüknek.

³ Erről bővebben Masát Ádám írása tájékoztat, amelyet szintén ebben a számban közlünk (a szerk.).

A tematika kialakításakor arra törekszem, hogy az évközben más órákon megszerzett ismereteket a mai korra alkalmazva azonnal felhasználhassák, és a tanultak birtokában vitatkozzanak, véleményt alkossanak a mai magyar valóságról. Ennek érdekében az órákon jellemző taktika, hogy az egyes témákat különféle politikai nézetek ütköztetésével tárgyaljuk. Fontos pedagógiai alapelvem az, hogy nekem csak a tényeket és az azokkal kapcsolatos különféle véleményeket kell ismertetnem, a diákok saját maguk alakítják ki a véleményüket. Nem akarom megmondani, hogy mit gondoljanak, igaz, nem is hagynák... A viták során nem csupán a magyarországi, hanem az otthoni tapasztalataik alapján is párhuzamokat vonnak az itteni és az ottani események között – ezekből viszont én tanulókat sokat.

A többi szaktárggyal ellentétben itt a csomópontok kiragadása, sőt sokszor az aktuális politikai, gazdasági, szociális, oktatási kérések megvitatása a jellemző. Az is megtörténik, hogy a tanév elején elképzelt tematika csak keret, a tartalom a napi történések fényében formálódik. Szükségesek azonban olyan speciális háttérismertetek, amelyek nélkül a rendszerváltás utáni magyar valóság nem értelmezhető. Például a Kádár-rendszer belső és külső, akkori és utólagos megítélésére gondolok: mit jelentett a kisember számára a megkérdőjelezhetetlenül biztos munkahely, a család biztonsága, a lassú vagyongyarapodás, a politikától való hatalmas távolságtartás, aminek nem mond ellent a párttagok nagy száma, majd a rendszerváltás után az addigi értékek megváltozása. Ami az emigráció számára különösen fontos érték, így a kisebbségi magyarság megmaradása, '56 emléke, a demokrácia, a szabad véleménynyilvánítás – évtizedekig csak a magyar társadalom egy nagyon szűk rétegét érintette meg. A mostani történések megértéséhez, helyes értelmezéséhez azt is látniuk kell a nálunk tanuló diákoknak, hogy miért érdektelenek az emberek a sorsukat érintő szavazásokon, s hogy a napi propaganda látszólag meghatározó befolyása eltörpül a több évtized alatt átformált társadalmi tudat védekező-gátló hatása mellett.

6. Összefoglalásul

A Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet fontos feladatának tartja, hogy a világszerte szétszóródott magyarság önazonosságának megőrzését segítse egyéves nyelvi-kulturális programjával. Tudjuk, hogy nagy áldozat a fiataloktól – és a szüleiktől is – az, hogy egy teljes évre ki kell szakadniuk a megszokott környezetükből. Mégis: nagyon jó érzés látni, hogyan bontakozik ki diákjaink magabiztos, alapos háttér tudásra támaszkodó magyarságtudata. Azon leszünk, hogy amíg igény van a munkánkra, mindig megeremtsük azt a formát, amely a leghatékonyabban segíti a magyarság tudatos vállalását, s így közvetve lassítja a hosszú távon feltartóztathatatlanná beolvadás folyamatát.